

O‘QITUVCHI VA O‘QUVCHI O‘RTASIDAGI MULOQOT

REJA:

1. Pedagogik muloqot va uning vazifalari.
2. O‘qituvchining muloqot uslubi.
3. O‘qituvchining pedagogik nazokati.

Mavzuga oid tayanch iboralar va tushunchalar.

Muloqot, pedagogik muloqot, pedagogik muloqot funksiyasi, pedagogik muloqot tuzilishi, modellashtirish, munosabat stili (uslubi), avtoritar uslub, demokratik uslub, liberal uslub, pedagogik muloqot stili, muloqot-dialog, pedagogik nazokat.

Mavzuga oid muammolar:

1. Pedagogning sinf bilan hamkorlik o‘rnatishi uning qanday muloqotda bo‘lishiga bog‘liq. Muloqotning qanday uslublarini bilasiz va sizningcha eng maqbul uslub deb qaysi sanaladi? Fikringizni izohlang.
2. O‘qituvchining muloqot uslublarini aniqlang, bir-biri bilan taqqoslang. Muloqotning qaysi uslubi o‘quvchilar uchun ma’qul hisoblanadi? O‘quvchining shaxsiy xususiyatlari muloqotda e’tiborga olinadimi? Agar e’tiborga olinsa, qanday qilib?
3. Pedagogik muloqotda pedagogik taktning o‘rnini nimada deb sanaysiz? Pedagogik taktga to‘la amal qiladigan va amal qilmaydigan o‘qituvchilarni kuzatganmisiz? Ularni solishtirib, tahlil qiling va natijasini baholashga harakat qiling.

1-savol bo‘yicha darsning maqsadi:

Muloqot haqida tushuncha berish, pedagogik muloqotning vazifalarini tushuntirish. Muloqotning inson hayotidagi ahamiyatini ko‘rsatib berish. Muloqotga kirishish ko‘nikmalarini shakllantirish. Pedagogik muloqotni oddiy munosabatlardan farqlashga o‘rgatish.

Identiv o'quv maqsadlari:

1. Pedagogik muloqotning kishilar orasidagi o'zaro munosabatlardan farqini ajratadi.
2. Pedagogik muloqot bajaradigan vazifalarni tekshirib ko'radi.
3. Pedagogik muloqot turlarini sharxlaydi.

1-savol bayoni:

Muloqot-pedagogik faoliyatning muhim kasbiy qurolidir. Pedagogik muloqot- o'qituvchi va o'quvchilarning qulay psixologik muhit yaratishga yo'naltirilgan dars va darsdan tashqari vaqtdagi professional muloqotdir.

Noto'g'ri pedagogik muloqot – qo'rqinch tug'ilishiga diqqatni, xotirani, ishchanlikni pasayishiga, nutqni rivojlantirishni buzilishiga, natijada stereotip (bir xil) fikrlashga, mustaqil fikrlashning pasayishiga olib kelishi mumkin. Oqibat natijada o'qituvchiga, keyin esa predmetlarga nisbatan salbiy munosabatlarni qaror toptishiga sabab bo'ladi.

Pedagogik muloqot funksiyalari.

Pedagogik muloqot ijtimoiy-psixologik jarayon sifatida quyidagi funksiyalar bilan xarakterlanadi:

Shaxsni anglab etish, axborot almashinuvi, faoliyatni tashkil etish, rollarni almashinuvi, hamdard bo'lishlik, o'z mavqeini anglab etish.

Muloqotning axborot funksiyasi, ma'naviy fikrlar va materiallarni almashishni ta'minlagan holda, birgalikda izlanishga, o'ylashga, o'quv-tarbiya jarayonining ijobiy motivlarini yaratishga sharoit ochib beradi.

Shaxs faoliyati sharoitni yaratgan holda, shaxs tomonidan bajariladigan rolli muloqot, undagi u yoki bu ijtimoiy xulq-atvor o'rnini belgilaydi. Ijtimoiy rollarni almashinuvi shaxsning ko'p qirrali namoyon bo'lishini, «niqobni tashlash», kishini kishi tomonidan idrok qilish jarayoniga yordam bergan holda, boshqaning roliga kirish imkoniyatini ta'minlaydi.

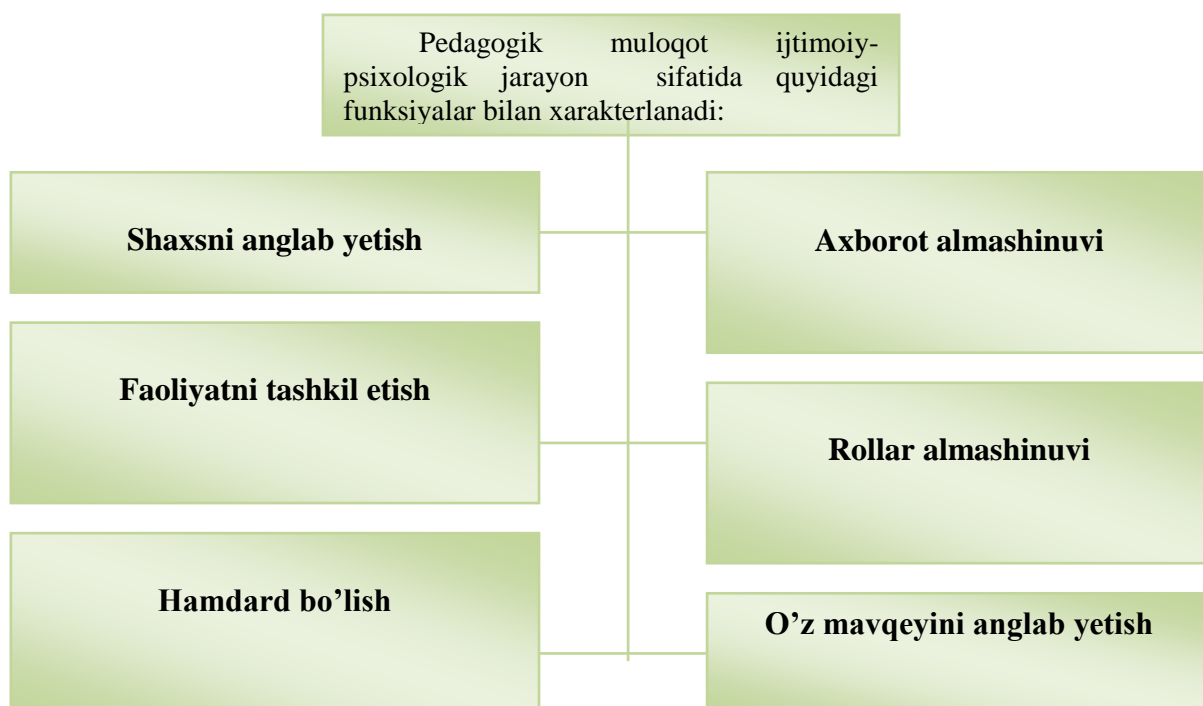
Pedagogik muloqotning tuzilishi.

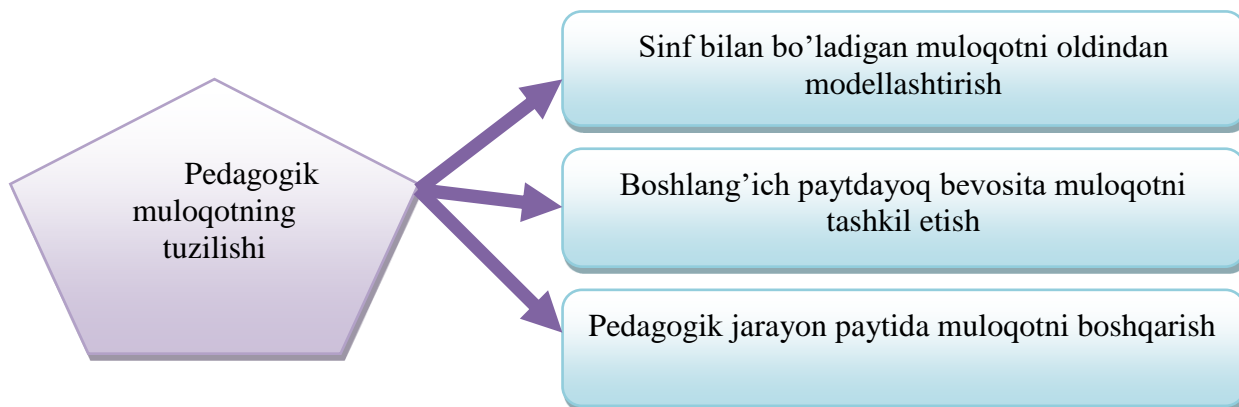
Professional pedagogik jarayon tuzilishiga quyidagilar kiradi:

1. Sinf bilan bo'ladigan muloqotni oldindan modellashtirish (andozasini oldindan tayyorlash).
2. Boshlang'ich muloqot paytidayok bevosita muloqotni tashkil etish.
3. Pedagogik jarayon paytida muloqotni boshqarish.

Nazorat savollari:

1. Muloqot, muloqot mahorati, muloqot madaniyati, pedagogik muloqot tushunchalarining mohiyatini so'zlab bering.
2. Pedagogik muloqot:
 - A. O'qituvchining dars o'tish usuli.
 - B. Tarbiya berish vositasi.
 - V. O'qituvchining o'quvchi bilan muomala qilishida yoqimli psixologik iqlim yaratishi.
 - G. Ta'lim-tarbiyaning samarali bo'lishini ta'minlaydigan sharoit hosil qilish.
 - D. O'qituvchilar uchun pedagogik faoliyat samaradorligini oshirish yo'li.
3. Pedagogik muloqotning asosiy vazifalarini tahlil qiling.
4. Pedagogik muloqot turlariga hayotiy misollar keltirgan holda dalillab bering. Fikringizni yozma bayon eting.

2-savol bo'yicha darsning maqsadi:

Talabalarga muloqotga kirishish haqida ma'lumot beriladi. Muloqot turlari izohlanadi. Pedagogik muloqotning samarali yo'llari tahlil qilinadi. O'zgalar bilan muloqotga kirishganda, eng ta'sirchan yo'llardan foydalanishga o'rgatiladi. «Pedagog-talaba» munosabatlaridagi muloqot turlarini baholashga odatlantiriladi.

Identiv o'quv maqsadlari:

1. Muloqotning munosabat va o'zaro ta'sir ko'rsatish turlarining farqini ajratadi.
2. Pedagogik muloqotning avtoritar, demokratik va liberal uslublarini taqqoslaydi.
3. Pedagogik muloqot uslublarini qo'llaydi.

2-savol bayoni:

Muloqot o'z navbatida ikki xil tomonga ega: munosabat va o'zaro ta'sir. Bu xuddi aysbergning suv osti va suv usti qismlariga o'xshaydi. Bunda ko'rinadigan tomoni- nutq va nutqsiz xatti-harakatlar, ko'rinmaydigan ichki tomoni – ehtiyojlar, motivlar, qiziqishlar, hissiyot va h.k.

Tekshirishlar shuni ko'rsatadiki, pedagogning bolalarga doimo ijobiy munosabati o'quv ishidagi va xulq-atvordagi kamchiliklarga ishni bilgan holda yondoshish, xotirjam va tekis ohangda o'quvchilarga murojaat qilish, o'quvchilarni erkin, xushmuomala, ishonuvchan bo'lishiga olib keladi. O'quvchilarga salbiy munosabatda bo'lish («sinflaring jonimga tegdi»), o'qituvchining tuturuqsiz pozitsiyasi (kayfiyatiga qarab o'zgarishi)unga bo'lgan ishonchsizlik va odamovilik, laganbardorlik kabi xususiyatlarni keltirib chiqaradi.

Psixologiyada jamoa a'zolari bilan muloqotda bo'lish texnikasini tahlil qilgan holda har xil rahbarlik qilish turlari ishlab chiqilgan. O'qituvchi ham o'z ta'sirini amalga oshiruvchi rahbar hisoblanadi. Rahbarlikning asosan uchta uslubi uchraydi.

Avtoritar uslub.

O'qituvchi bir o'zi guruh faoliyati yo'nalishini aniqlaydi, kim-kim bilan o'tirish, ishlash kerakligini ko'rsatadi, o'quvchilar tomonidan bo'ladigan har qanday tashabbuskorlik bo'g'iladi, o'quvchilar har xil gumonlar dunyosida yashaydi.

Demokratik uslub.

Demokratik uslub jamoatchilik fikrlariga tayangan holda ish yuritishda ko'rinadi. O'qituvchi faoliyat maqsadlarini har bir o'quvchi ongiga etkazishga harakat qiladi.

Liberal uslub.

Bu uslub-tartibsizlik, boshboshdoqlik va beparvolikdan iborat.

O'qituvchi jamoa hayotiga aralashmaslikka harakat qiladi. Faollik ko'rsatmaydi. Savollar nomiga ko'rib chiqiladi. Bu erda obru haqida so'z bo'lishi mumkin emas.

Pedagogik muloqot uslubi.

Munosabat uslubi va bolalarga rahbarlik qilish jarayonidagi o'zaro ta'sir xarakteri birgalikda pedagogik muloqot uslubini tashkil etadi.

Bular quyidagilar:

- Birgalikdagi ijodiy faoliyatga, qiziqishga asoslangan muloqot.
- Dustona munosabatga asoslangan muloqot.
- Muloqot-masofa.
- Muloqot-cho'chish.
- Muloqot-hazil.

Nazorat savollari:

1. Muloqotning munosabat ko'rinishlarini aniqlang.
2. Odamlarni muloqotga kirishishga da'vat etish turini aytib bering.

3. Qaysi uslubda har bir o'quvchining imkoniyatlari va qobiliyatlari hisobga olinadi?

4. Hamkorlikda ijodiy faoliyat yuritish va dustona munosabat asosidagi muloqot usullarining uzviy bog'liqligi va tafovutlarini izohlab bering.

5. Masofa saqlab mulohazada bo'lish, qo'rqitish, mazax qilish orqali muloqot qilishni qanday baholaysiz? Fikringizni misollar bilan yozma bayon eting.

3-savol bo'yicha darsning maqsadi:

Talabalarga pedagogik nazokat haqidagi nazariy bilimlarni tushuntirish, o'qituvchilar faoliyatidagi nazokat ko'rinishlarini qadrlashga odatlantirish.

Talabalarni nazokatli bo'lishga yo'naltirish.

Identiv o'quv maqsadlari:

1. Nazokat tushunchasining mohiyatini aytib beradi.
2. Pedagogik nazokatning oddiy nazokatlikdan farqini aniqlaydi.
3. Pedagogik nazokatni egallashning shartlarini tavsiflaydi.

3-savol bayoni:

“Takt” so'zining lug'aviy ma'nosi “tegish nuqtasi”, degan ma'noni bildiradi. Bu axloqiy tushuncha bo'lib, odamlar orasida o'zaro munosabatlarni yo'lga qo'yishga yordam beradi. Pedagogik nazokat (takt) umumiy nazokat tushunchasidan farq qilgan holda, faqatgina o'qituvchining shaxsiy xususiyatlarini ko'rsatib qolmasdan, (hurmat, bolalarni sevish, xushmuomalalik) o'quvchiga to'g'ri yondoshish yo'lini tanlashda, ya'ni bu tarbiyalanuvchi bolalarga amaliy ta'sir ko'rsatadigan vositadir.

Demak, pedagogik nazokat bu- o'qituvchining o'quvchilarga maqsadga muvofiq ta'sir ko'rsatishi, mohirona, samarali muloqot o'rnatish me'yoridir. Pedagogik nazokat o'quvchilar bilan muloqotda haddan oshib ketishga (chegaradan chiqib ketishga) yo'l qo'ymaydi. Tarbiyaviy vositalardan foydalanishda albatta me'yor qoidasiga rioya qilish kerak bo'ladi. Xuddi tibbiyotda dorini retsept bo'yicha tegishli miqdorda qabul qilish kerakligi kabi, o'qituvchi so'zi ham me'yorida bo'lishi kerak. Me'yoridan ortiqchalik teskari natijalarga olib

keladi. Haddan tashqari talabchanlik- quloq solmaslikka, ko'ngilchanlik – qo'pollikka olib kelishi mumkin.

Dars jarayonida pedagogik takt.

O'qituvchi va o'quvchilar orasidagi kelishmovchiliklarni tahlil qilish shuni ko'rsatadiki, bo'larning asosiy sabablaridan biri – ularni tashqi ko'rinishiga, aqliga, qobiliyatlariga qo'pol holda tanbeh berishda ko'rinadi.

Pedagogik faoliyatda quydagilarga amal qilinsa ma'qul bo'ladi:

1. O'quvchilarga samarali ta'sir ko'rsatish uchun o'qituvchi o'z shaxsini to'g'ri baholay olishi kerak.
2. O'qituvchi va o'quvchi orasidagi munosabatlar, o'zaro hurmat, o'quvchi va pedagog aloqasini mustahkamlash asosida qurilmog'i kerak.
3. Pedagogga o'z mavqeini mustahkamlash uchun sharoit yaratish ham kerak bo'ladi, ya'ni o'quvchi shaxsining kuchli tomonlarini, qiziqishlarini, ishbilarmonligi, bilimdonligi, dunyoqarashi kengligi va h.k larni burttirmasdan ko'rsata bilish kerak.
4. Bolalardagi ozgina yutuq, oldinga siljishni payqagan holda maqtash kerak bo'ladi. Bir o'quvchini maqtagan holda, tanbeh beriladigan bo'lsa alohida aytish lozim.
5. Ish jarayonida ko'zda tutilgan siljish amalga oshmayotgan taqdirda ham o'quvchilardan shikoyat qilavermaslik kerak.
6. O'quvchilar bilan bo'lgan muloqotda shuni esda tutmoq lozimki, hamkasblarining obruyini qadrlash kerak bo'ladi.

Nazorat savollari:

1. Pedagogik nazokatning mohiyati va asosiy xususiyatlarini og'zaki bayon eting.
2. Nazokat insonlar hayotida qanday vazifani bajaradi?
3. Pedagogik nazokatni qanday tushunasiz?
4. Nazokat va pedagogik nazokat tushunchalarini qiyosiy tahlil qiling.

Mavzu bo'yicha echimini kutayotgan ilmiy muammolar:

1. O'qituvchi faoliyatida pedagogik muloqotning o'rnini ilmiy asoslash.

2. Pedagogik nazokatni shakllantirish yo'llarini ishlab chiqish.
3. Turli uslublarda muloqot o'rnatish ko'nikmalarini rivojlantirish yuzasidan tavsiyalar yaratish.

Mustaqil ish topshiriqlari:

1. Pedagogik muloqatning ahamiyatini izohlang.
2. O'qituvchi muloqat uslublarini ta'riflang.
3. O'zingiz bilgan biror o'qituvchining muloqat mahoratini tahlil qilib chiqing.
4. O'z faoliyatingizda muloqatga qanchalik e'tibor berishingizni tekshiring.
5. O'z muloqat mahoratingizni shakllantirish yuzasidan amallarni bajarib ko'ring.
6. Pedagogik nazokatning mohiyatini tahlil qiling.

Mavzu bo'yicha asosiy xulosalar:

1. Pedagogik muloqot- o'qituvchi va o'quvchilarning qulay psixologik muhit yaratishga yo'naltirilgan dars va darsdan tashqari vaqtdagi professional muloqotdir.
2. Pedagogik muloqot ijtimoiy-psixologik jarayon sifatida quyidagi funksiyalar bilan xarakterlanadi: shaxsni anglab etish, axborot almashinuv, faoliyatni tashkil etish, rollarni almashinuv, hamdard bo'lishlik, uz mavqeini anglab etish.
3. Pedagogik nazokat bu- o'qituvchining o'quvchilarga maqsadga muvofiq ta'sir ko'rsatishi, mohirona samarali muloqot o'rnatish me'yoridir.
4. Rahbarlikning asosan uchta uslubi uchraydi:

Avtoritar uslub.

Demokratik uslub.

Liberal uslub.

Bularning barchasi pedagog uchun ham xosdir.

Asosiy adabiyotlar ro'yxati:

1. Avloniy A. Turkiy guliston yoxud axloq T., 1996. 22 b.
2. Osnovo' pedagogicheskogo masterstva. M., 1989. 27-32 s.

Qo'shimcha adabiyotlar:

1. G'oziev. E. Pedagogik psixologiya asoslari. T., 1997. 36 b.
1. Choriev R. Pedagogik mahorat –ta'lim tarbiya sifati kafolati. Xalq ta'limi. 1-son. 2004 yil